

درسنامه و نکات مهم درس ۶

کانال تخصصی تاریخ من
@tarikheman3
کد: ۳۱۱/۲۰

تاریخ ۲

پایه : یازدهم علوم انسانی
تهیه کننده : مرضیه نوریان - مشهد

تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین

عصر خلفای راشدین: اداره جامعه و حکومت بنیان شده توسط پیامبر در مدینه، در فاصله سال های 11 تا 41 ق به دست پنج نفر از جانشینان ایشان با عنوان خلیفه، شهرت این دوره 30 ساله از تاریخ اسلام با عنوان عصر خلفای نخستین یا خلفای «راشدین»

مهمترین مسائل جامعه اسلامی در این دوره: موضوع جانشینی پیامبر، اداره حکومت، تثبیت اسلام در شبه جزیره عربستان و فتوحات مسلمانان در خارج از شبه جزیره.

جانشینی رسول خدا و شکل گیری خلافت

ماجرای سقیفه و انتخاب ابوبکر به خلافت

ماجرای سقیفه: {چگونگی انتصاب ابوبکر به خلافت} در زمان مشغول بودن حضرت علی و بنی هاشم برای برگزاری مراسم تدفین پیامبر، گردآمدن گروهی از انصار در مکانی موسوم به "سقیفه بنی ساعده" در مدینه به منظور تصمیم گیری درباره تعیین جانشین رسول خدا. حضور ابوبکر بن ابی قحافه، عمر بن خطاب و ابوعبیده جراح از گروه مهاجران، در آن جمع؛ سرانجام، پس از گفت و گو و بحثهای متعدد در آن جلسه، بیعت نخست عمر و ابوعبیده و سپس تعدادی از انصار حاضر در سقیفه با ابوبکر، به عنوان خلیفه و جانشین پیامبر،

بحران ارتداد و جنگهای داخلی

مهمترین مخالفان ابوبکر پس از رحلت پیامبر و آغاز خلافت ابوبکر بن ابی قحافه: {مهمترین مشکلات ابوبکر}

۱. گروه هایی از قبایل مسلمان شده عربستان، در سا لهای پایانی زندگانی رسول خدا و پس از گسترش قدرت مسلمانان، و عدم آشنایی آنان با تعالیم اسلام

۲. گروه دوم افراد مدعی پیامبری در واپسین روزهای زندگانی رسول خدا و با پدیدار شدن آثار بیماری آن حضرت،

۳. گروه سوم، کسانی بودند که ابوبکر را به عنوان خلیفه پیامبر قبول نداشتند و به طور آشکار حمایت آنان از حضرت

علی

گردآوری سپاه توسط ابوبکر پس از استقرار بر مسند خلافت، و اعزام ایشان به مقابله با شورشها و نافرمانی ها. اقدامات این سپاه: علاوه بر شکست مرتدان و پیامبران دروغین، سرکوب شدید معترضان به خلافت ابوبکر

خلافت عمر و عثمان

مدت خلافت خلیفه اول (ابوبکر) : اندکی بیش از دو سال

چگونگی انتخاب عمر به خلافت: در واپسین لحظات زندگی ابوبکر، معرفی عمر بن خطاب به جانشینی خود طی وصیت نامه مکتوبی،

از مهمترین رویدادهای دوران خلیفه دوم عمر: فتوحات مسلمانان در سرزمین های مجاور شبه جزیره عربستان چگونگی انتخاب عثمان به خلافت: تشکیل شورایی شش نفره توسط خلیفه دوم پیش از مرگ، و مأمور اعضای آن برای گزینش یک نفر از میان خود به عنوان خلیفه. سرانجام عثمان بن عفان به عنوان خلیفه سوم پس از گفت و گوها و رایزنی های اعضای آن شورا، اداره حکومت توسط عثمان: استفاده از روش متفاوتی نسبت به خلفای پیش از خود توسط عثمان بن عفان. بازگرداندن حکم بن ابی العاص تبعید شده توسط پیامبر به طائف، به مدینه. همچنین روی کار آوردن شماری از افراد خاندان اموی بر سر کار توسط خلیفه سوم و باز گذاشتن دست آنان در اداره امور خلافت.

عاقبت خلیفه سوم: انتقاد و اعتراض برخی از صحابه پیامبر همچون ابوذر غفاری و عمار یاسر، نسبت به رفتار منصوبان خلیفه. تأثیرپذیری خلیفه از اطرافیان و مشاوران خود از جمله مروان بن حکم، در نتیجه تبعید انتقادکنندگان؛ حضور مردم مناطق مختلف مانند کوفه، بصره و مصر برای رساندن صدای اعتراض خویش به گوش عثمان، در مدینه. میانجیگری علی میان مردم و خلیفه. پذیرش تغییر روش توسط خلیفه، اما ممانعت اطرافیانش از این کار. به همین دلیل، حمله معترضان خشمگین سرانجام به خانه خلیفه و قتل وی.

خلافت امام علی (۳۵-۴۰)

چگونگی رسیدن علی (ع) به حکومت: پس از عثمان، اصرار مردم در مدینه از علی برای پذیرش خلافت و بیعت با آن حضرت مهمترین مخالفان امام علی:

علت دشمنی بنی امیه با امام: تصمیم امام در عمل مطابق کتاب خدا و سنت پیامبر؛ از این رو، عدم بیعت سران قریش و به ویژه اشراف بنی امیه از بیعت با ایشان، و مخالفت و دشمنی با وی؛ از جمله، سرکشی معاویه پسر ابوسفیان به بهانه خون خواهی عثمان، بدنبال برکناری وی توسط علی از حکومت شام،

علت مخالفت طلحه و زبیر با امام: با وجود بیعت معدودی از بزرگان قریش مانند طلحه و زبیر با امام؛ شکستن بیعت با امام و پیوستن به صف مخالفان وی بدنبال {علت} عدم موافقت وی با تقاضایشان برای به دست گرفتن حکومت برخی شهرها و مناطق

پیامد دشمنی بنی امیه و دیگران با امام: {علت تغییر مرکز خلافت توسط امام} عدم موفقیت نصیحتها و کوششهای مسالمت آمیز امام علی برای بازداشتن مخالفان از سرکشی و جلوگیری از جنگ داخلی میان مسلمانان، در نتیجه اجبار آن حضرت به دفع سرکشی ها و آشوبگریهای ایجادشده توسط اشراف بنی امیه. بدین منظور انتقال مرکز خلافت از مدینه به کوفه توسط امام و مقابله با دشمنان در سه جنگ جمل، صفین و

نهروان

پس از شهادت علی، مردم در سراسر کشور اسلامی، به جز مناطقی که تحت سلطه معاویه بود، با امام حسن، بیعت کردند. امام حسن در سال سوم هجرت در مدینه ولادت یافت. آن حضرت، با وجود خردسالی، در برخی وقایع مهم دوران پیامبر

حضور داشت. «اهل بیت» از جمله ماجرای مباحله رسول خدا با مسیحیان نجران و در جریان نزول آیه تطهیر، به عنوان مصداق پیامبر اسلام، امام حسن و امام حسین را به عنوان سرور جوانان اهل بهشت و امامان امت پس از امام علی به مردم معرفی کرده بودند.

این دو امام معصوم در دوران حیات امام علی همراه و یاور ایشان در امور مختلف بودند.

اوضاع اجتماعی دوران خلفای نخستین

پس از رحلت پیامبر، به خصوص در پی اختلافی که میان مسلمانان بر سر جانشینی پیامبر در سقیفه بن یساعده به وجود آمد، اتحاد امت اسلامی آسیب دید. با این حال، ابوبکر و عمر در دوران زمامداری خویش تا حدودی مراقب بودند که عدالت را میان افراد و گروه‌های مختلف مسلمان رعایت کنند و از هر دو گروه مهاجر و انصار افرادی را به سمت‌های فرماندهی سپاه و حکومت شهرها و نواحی مختلف قلمرو خلافت برمی‌گزیدند. برخی سیاست‌های خلیفه سوم، علاوه بر ایجاد نارضایتی در میان مسلمانان، باعث تشدید اختلافات و اوچ‌گرفتن مجدد تعصبات طایف‌های و قبیل‌های در درون جامعه اسلامی شد. علی در دوران حکومتش تلاش کرد با عمل به تعالیم اسلام و سنت رسول خدا، برادری و یگانگی دینی را به امت اسلامی بازگرداند، اما با موانع و مشکلات اساسی روبه‌رو شد؛ زیرا گروه محدودی که از منافع و امتیازهای ویژه برخوردار شده و سال‌ها به مال‌اندوزی و رفاه طلبی خو گرفته بودند، با آن حضرت مخالفت و دشمنی کردند. آنان با اقدام‌های عدالت‌جویانه امام به مقابله برخاستند و سه جنگ را بر جامعه اسلامی تحمیل کردند. این جنگ‌ها تأثیرات اجتماعی نامطلوبی بر جا گذاشت و باعث به وجود آمدن رقابت‌های بین عراق و شام شد که تا سال‌ها پس از آن ادامه داشت.

تحولات اقتصادی دوران خلفای نخستین

از نظر اقتصادی نیز وضعیت جامعه اسلامی در دوران خلفای نخستین دگرگون شد. در دوران خلافت عمر و عثمان، درآمد‌های فراوانی از سرزمی‌های ثروتمندی که فتح شده بود به خزانه مسلمانان در مدینه سرازیر شد. خلیفه دوم این درآمد‌ها را به عنوان عطایا میان مسلمانان توزیع کرد. نحوه توزیع عطایا توسط خلیفه دوم، اگرچه برپایه مساوات اسلامی نبود، اما ساد‌هزیستی و سخت‌گیری او نسبت به کارگزاران خلافت و بزرگان قریش، از ثروت‌اندوزی و تج‌ل‌گرایی آنان جلوگیری کرد. علی در دوران خلافتش تلاش کرد که عدالت و مساوات اسلامی را اجرا کند. از این رو، بیت‌المال را به طور مساوی میان تمام مسلمانان اعم از عرب و غیرعرب، سیاه و سفید و بنده و آزاد تقسیم کرد. برخی مسلمانان، از جمله طلحه و زبیر به این شیوه توزیع بیت‌المال اعتراض کردند و از آن حضرت خواستند که عرب و قریش را برتر از عجم و موالی قرار دهد؛ اما امام این کار را ستمگرانه دانست و فرمود:

تمام قرآن را تلاوت کردم و برای فرزندان اسماعیل [اعراب] بر فرزندان اسحاق [غیراعراب] به اندازه این چوب [تکه چوبی که از منظور آن حضرت این بود که او «زمین برداشته بود» برتری نیافتم معیارهای قومی، قبیل‌های، خویشاوندگرایی و یا تقدم و تأخر در قبول اسلام را در توزیع بی‌تالمال در نظر نخواهد گرفت.

فتوحات مسلمانان و گسترش اسلام

یکی از رویدادهای مهم تاریخ اسلام در دوران خلفای نخستین، لشکرکشی اعراب مسلمان به سرزمی‌های مجاور شبه جزیره عربستان بود. در نتیجه این لشکرکشی‌ها که از اواخر خلافت ابوبکر آغاز شد و تا پایان خلافت عثمان بدون وقفه ادامه یافت، سرزمی‌های ایران، شام و مصر فتح شد و اسلام به تدریج در آن سرزمی‌ها گسترش پیدا کرد.

فتح شام

سرزمین شام در غرب آسیا، به عنوان نقطه اتصال زمینیه دریایی سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا، همواره از موقعیت فوق العاده مهمی برخوردار بوده است. این سرزمین، تاریخ و تمدنی کهن دارد و در دوران باستان محل برخورد تمدن های کهن بی نالنهرین، ایران، مصر، یونان و روم بوده است. منطقه شام هنگام حمله اعراب مسلمان، زیر سلطه امپراتوری روم شرقی قرار داشت. در آن زمان تعدادی از قبیله های عرب در آن منطقه حضور داشتند. بسیاری از این اعراب و دیگر ساکنان بومی منطقه شام، پیرو آیین مسیحیت بودند،

اما در برخی از مسائل مذهبی با کلیسای قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری روم شرقی اختلافات اساسی داشتند. اختلافات مذهبی و تفاوت های قومی، فرهنگی و زبانی که میان توده های مردم شام با طبقه حکومتگر رومی وجود داشت، سبب شده بود که پای ههای حاکمیت امپراتوری روم شرقی در این منطقه سست شود.

ابوبکر، در اواخر خلافت خود، چندین سپاه را به سوی منطقه شام فرستاد. این سپاهیان در چند نبرد که بیشتر آنها در زمان خلافت عمر به وقوع پیوست، نیروهای رومی و متحدان محلی آنان را شکست دادند و شهرها و آبادیهای آن منطقه را یکی پس از دیگری، اغلب با پیمان صلح گشودند. در این پیمانها، حفظ جان و مال، آزادی دین و عقیده مردم آن شهرها در برابر تسلیم و پرداخت جزیه تضمین شده بود. تمایل اعراب مسلمان به فتح صلح آمیز سرزمینها و آبادیهای مختلف از این نکته معلوم میشود که در جریان محاصره شهر بیت المقدس (ایلیا)، ساکنان مسیحی شهر اعلام کردند که فقط در حضور خلیفه، قرارداد صلح و تسلیم شهر را امضا میکنند. مسلمانان با بردباری این شرط را پذیرفتند و بدین منظور خلیفه دوم از مدینه به بی تالمقدس رفت.

فتح مصر

مصر نیز همچون شام، به هنگام ظهور اسلام، بخشی از قلمرو امپراتوری روم شرقی بود. اسکندریه 1 در شمال مصر، یکی از مراکز مهم نیروی دریایی آن امپراتوری به شمار می رفت. تسلط رومیان بر مصر، موقعیت مسلمانان را در شام و حتی در شب هجزیره عربستان در معرض خطر جدی قرار می داد. از این رو، مسلمانان بعد از فتح شام، درصدد برآمدند مصر را نیز تسخیر کنند. عمروعاص 2 که آبادانی و ثروت فراوان آن سرزمین را از نزدیک مشاهده نموده و تا انداز های با وضعیت سیاسی و اجتماعی آنجا آشنا بود، فرماندهی سپاه اعراب مسلمان را در حمله به مصر به عهده گرفت.

مصریان به دلایل مختلفی از حاکمیت امپراتوری روم بر سرزمین خویش ناخشنود بودند؛ از ی کسو مالیاتهای سنگینی را به رومیان می پرداختند و از سوی دیگر اجازه نداشتند که به مقامهای عالی برسند. علاوه بر آن، مسیحیان مصر اختلافات مذهبی شدیدی با رومیان داشتند. گروههایی از پیروان آیین یهود نیز که در اسکندریه و سایر نقاط مصر پراکنده بودند، به دلیل عدم حمایت امپراتور روم از آنان در برابر مسیحیان، از او ناخشنود بودند.

در هر حال، اعراب مسلمان طی نبردهایی، لشکریان رومی را شکست دادند و شهرهای مصر را یکی پس از دیگری به جنگ و یا به صلح گشودند. بررسی پیمانهای صلح مصریان با مسلمانان در منابع تاریخی، نشان میدهد که محتوای پیمانهای مذکور شباهت زیادی به قرارداد صلح بی تالمقدس دارد. فتوحات مسلمانان در مصر، بیشتر نتیجه مقاومت نکردن مردم آن سرزمین در برابر سپاه اسلام بود.

رفتار مسالمت آمیز و مدارا جویانه پیروان اسلام با مسیحیان به هنگام فتح شام و امید به آزادی مذهبی در زیر سایه حکومت مسلمانان، تأثیر بسزایی در متحد نشدن مصریان با رومیان داشت.

با فتح مصر (سال 20 ق)، سلطه و نفوذ سیاسی نظامی امپراتوری روم شرقی در آن سرزمین از بین رفت، شام از خطر هجوم رومیان تا حدودی در امان ماند و زمینه برای پیشروی مسلمانان در دیگر مناطق آفریقا مهیا شد.

آثار و پیامدهای فتوحات در زمان خلفای نخستین

فتوحات بر قاسای مسلمانان در عصر خلفای نخستین، از جهات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قابل بررسی است. از نظر سیاسی، اعراب مسلمان در فاصله کمتر از 20 سال، دو قدرت بزرگ جهان آن روز، یعنی حکومت ساسانیان و امپراتوری روم شرقی را شکست دادند و سرزمی نه‌ای مهم ایران، شام و مصر را تصرف کردند. به دنبال این پیروز یهای نظامی، قلمرو خلافت گسترش زیادی یافت و مردمان و اقوام مختلفی که زبان و فرهنگ متفاوتی با اعراب داشتند، تحت حکومت آنان قرار گرفتند.

به لحاظ اقتصادی، سرزمی نه‌ای فتح شده، ثروتمند و دارای شهرها و روستاهای آباد و بزرگی بودند. اعراب، علاوه بر غنایم فراوانی که در جریان فتوحات کسب کردند، منابع اقتصادی و درآمدهای مالیاتی آن سرزمی نه‌ای را نیز در اختیار خود گرفتند. مهم ترین پیامد فتوحات مسلمانان، در عرصهٔ دین و فرهنگ جلوه گر شد. از یک سو، دین اسلام به سرزمین های جدید معرفی شد و به تدریج مردم آن سرزمی نه‌ای مسلمان شدند؛ از سوی دیگر، ایران، شام و مصر که دارای فرهنگ و تمدنی غنی و مردمانی متمدن بودند، نقش بسزایی در شکل گیری و شکوفایی تمدن اسلامی ایفا کردند.

عوامل گوناگونی در پذیرش اسلام توسط مردم سرزمین های مختلف تأثیر داشت. مهم ترین این عوامل عبارت بودند از:

۱- جاذبه پیام جهانی اسلام که همهٔ انسان ها را بدون توجه به رنگ پوست، زبان، فرهنگ و طبقهٔ اجتماعی شان، مخاطب قرار داده و به آنان وعده می داد که با ایمان به اسلام و عمل به دستورات آن، به سعادت و رستگاری در دنیا و آخرت خواهند رسید.

۲- اسلام همهمردم را به عمل به شریعتی سهل و ساده فرا می خواند.

بارم بندی دروس

کانال تخصصی تاریخ من
@tarikheman3

تاریخ ۲

پایه : یازدهم علوم انسانی

تهیه کننده : احمد اسدی اقدم- مرند

نوبت دوم / خرداد / شهریور		نوبت اول	شماره درس
۵ نمره	۵ نمره	۳-۱	۱
		۳-۱	۲
		۳-۱	۳
		۳-۱	۴
	۵ نمره	۳-۱	۵
		۳-۱	۶
		۳-۱	۷
		۳-۱	۸
۱۵ نمره	۳-۱	۹	
	۳-۱	۱۰	
	۳-۱	۱۱	
	۳-۱	۱۲	
	۳-۱	۱۳	
	۳-۱	۱۴	
	۳-۱	۱۵	
	۳-۱	۱۶	
جمع نمرات : ۲۰ نمره			

تاریخ

تاریخ